

Природонаучният музей на Македония

Петър БЕРОН

В столицата на нашите най-близки съседи Скопие, на бул. "Илинден" № 86, се издига един от най-модерните природонаучни музеи на Балканския полуостров. Създаването му е свързано с името на д-р Станко Караман. Роден в Сараево през 1889 г., големият югославски биолог работи първо върху рибите, земноводните и влечугите. От 1922 г. той започва изследванията си върху македонската фауна и още през 1924 г. публикува в Сплит монографията "Рибите на Македония". През 1926 г. започва да функционира зоологически музей (в рамките на Музея на Южна Сърбия). С това се поставя началото на Природонаучния музей на Македония. Наред със събирането на гръбначни животни от околностите на Скопие, музеят организира първите изложби на птици, риби, земноводни и влечуги. През първите години музеят бил настанен в две стаи на Музикалното училище. Чак до Втората световна война музеят, чийто единствен научен работник бил самият Станко Караман, се местил от сграда в сграда, но успял да събере значителна колекция и да издаде 7 броя от сп. "Analles".

През 1941 г. Ст. Караман заминава за Сърбия, а след това за Далмация. Музеят става филиал на Царския природонаучен музей в София. Д-р Буреш предлага на Ст. Караман да остане на работа, а след отказа му изпраща за директор на филиала ентомолога д-р Кръстю Тулешков. Под негово ръководство научната работа на музея продължава, комплектуват се нови колекции, които през есента на 1941 г. се пренасят в голяма и хубава сграда на ул. "Орце Николов" № 11. Там остава до земетресението през 1963 г., при което тежко пострадват научните колекции и особено тези от ракообразни, описани от Ст. Караман и сина му Гордан. При земетресението са унищожени и много типусни материали.

След войната музеят започва нов живот, вече в столицата на македонската държава. През 1946 г. за директор е назначен П. Икономов, който остава такъв до 1958 г. През 1952 г. в музея се връща и Ст. Караман и двамата основават известните списания на музея "Acta" и "Fragmenta Balcanica". В тях са публикували свои статии и много български зоолози.

Постепенно на работа в музея идват представители на ново поколение зоолози. През 1957 г. Траян Петковски започва интензивни изследвания върху Сорерода, а Ристо Гаревски създава Палеонтологичното отделение. Петковски защитава дисертация през 1987 г. а Гаревски - през 1964 г. Сега колекциите на музея включват над 10 000 фрагменти от кости на изкопаеми животни.

През 1955 г. за кустос е назначен проф. Йонче Чинговски (защитава дисертация през 1963 г.). Под негово ръководство се увеличават значително ентомологичните колекции на музея. Чинговски е и научен ръководител на поредицата "Фауна на Македония", от която досега са излезли томове върху короедите (Scolitidea, Зора Караман), десетокраките раци (Decapoda, Младен Караман), дългокраките комари (Tipulidae, Душка Симова-Тошич), гъждовните червеи (Lumbricidae, Йонче Шанкарев).

През октомври 1957 г. Ристо Групче е назначен за кустос, а от 1959 до 1977 г. (и след това от 1984 до 1987 г.) е директор на музея. Той допринеся много за изграждането на съвременната експозиция на музея. Ботаническият отдел пък се развива под ръководството на Владимир Забиякин. Особена заслуга за изработването на многобройните препарати в експозицията и колекциите имат препараторите Киро Богоевски (още отпреди войната) и Йован Кушевски (от 1974 г.).

При катастрофалното земетресение на 26.07.1963 г. пострадали главно научните колекции и спиртните препарати от риби в експозицията. Останалите материали били подслонени в четири бараки, където престояли до откриването на съвременната сграда през 1969 г.

Още следните директори (или временно изпълняващи) са вложили своите усилия в изграждането на музея: Бранислава Михайлова (1988-1996), Зорка Георгиевска (1996-1997), д-р Светозар Петковски (1997-1999) и Татяна Бошкова (от 1999). Други колеги, които и сега работят

в музея, са Снежана Станкович (от 1979), Тодор Ивановски (от 1987), Владимир Крпач (от 1987), Емилия Стойкоска (от 1993), Гуте Младеновски (от 1993) и Оливера Матевска (от 1994).

Постепенно в музея са се комплектували значителни научни колекции. Те включват над 270 000 екземпляра (почти изцяло от Македония). Отделът по палеонтология наброява 17 960 екз., ненасекомните безгръбначни са 35 446, насекомите - 179 593, гръбначните - 28 058, растенията - 10 037, минералите - 287 и скалите - 184 екземпляра. Тук са включени и материалите, подарени от отделни учени: повече от 20 000 екз. Ephemeroptera и Plecoptera (П. Икономов), много видове от колекцията на Слави Хаджище (фауна на Охридското езеро), колекцията от 5498 дневни пеперуди на д-р Славолюб Янков и др.

Научните изследвания в музея се провеждат на основата на проектите: "Фауна на Македония", "Бозайниците на Македония", "Биоразнообразието на Македония", "Рестаурация на Дойранското езеро", "Минераложки, петрографски и палеонтологични проучвания в Македония" и др. Те се подпомагат от библиотека с близо 50 000 тома. Музейните издания се разменят с 419 институции от 47 държави и Македония. "Специалитет" на научно-популяризаторския обмен на Природонаучния музей са многото изложби, които музеят изпраща в други страни или приема в обширната си зала за временни изложби.

Трябва да се отбележи активното сътрудничество на музея в Скопие с българските изследователи. Музеят обменя своите издания със седем български институции в София, Пловдив, Варна и Стара Загора (за сравнение - с 29 институции в Сърбия и Германия). Българските зоолози продължават традициите на учените отпреди войната в изучаването на фауната на Македония. Публикациите на П. Дренски, Ив. Буреш и др. учени от Царския музей в по-ново време са последвани от тези на П. Сточев (Chilopoda), Г. Благов (Araneida), Б. Георгиев и В. Йорданова (Coleoptera) и много други.

От Националния природонаучен музей в София бяха изпратени в Скопие експонати за изложба върху фауната на морето. През 2002 г. бяха разменени изложби: Музеят в Скопие представи птиците на тропическите страни (91 птици от Музея в София), а в българската столица беше представена изложбата "Отровни растения в Република Македония". Изложбата в Скопие беше тържествено открита на 17 май 2002 г. в присъствието на зам.-министъра на културата на Македония, на завеждащия българското посолство г-н Койчо Славов, на директора на НПМ-БАН Петър Берон и на много граждани. Изложбата "Отровни растения в Република Македония" беше открита във фойето на НПМ на 18 юни 2002 г. Гости бяха и четирима представители на музея в Скопие, като слово произнесе г-жа Татяна Бошкова.

Успешното развитие на сътрудничеството между музеите на България и Македония - страни с близка природа и продължителна обща история - е нещо, към което ще се стремят и в бъдеще учените от двете държави. Между музеите ни е сключен договор за сътрудничество, който предвижда нови съвместни изложби и изследвания.